

КОНЦЕПТУАЛЬНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОСТІ, ПРАВА І БЕЗПЕКИ

Ю.М. ДМИТРІЄНКО

канд. філос. наук

Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого

УДК 159.922:316.64:165.242.2(477)

ПРЯМІ ЕФЕКТИ ДЕВІАНТНОЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ: ПЕРША ФОРМУЛА УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ІДІОМИ

Пропонується перша формула різноментальних складових української правової ідіоми як можливих початкових методологічних коефіцієнтів кореляції змісту актуальної моделі сучасної теорії управління - наслідку прямих синергетичних ефектів посттоталітарної девіантної правосвідомості.

Вихід України з кризового правового розвитку, парадигмально відбитого на рівні маргінальних правових рефлексій як рефлексій девіантної правосвідомості, обґрунтування сучасною теорією управління оптимальних моделей соціального розвитку української незалежної держави як форми української правової свідомості (П. Новгородцев, І. Льїн, Г. Гегель та ін.), формування розвиткових програм різної перспективи вимагає активних інноваційних дій та широкого міждисциплінарного мислення, заснованого на інтеграції наук, філософсько-методологічного їх обґрунтування. В цьому плані різноджерельне моделювання тих чи інших інноваційних процесів займає особливе важливе місце як високотехнологічний метод наукового аналізу, синтезу і передбачення у найактуальніших перспективах сучасної теорії державно-правового управління.

Зазначена проблема безпосередньо пов'язана з важливим практичним напрямком зовнішньої політики України, націленої на українське самовизначення у світі, а також з державною програмою Київського національного університету ім. Т. Шевченка "Розбудова державності України 1996-2005 рр.", плановою науковою темою Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Т. Шевченка "Розробка міжнародних правових, політичних та економічних основ розбудови Української держави" № 97128, науковою темою відділення міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Т. Шевченка "Міжнародно-правові основи зміцнення державності України" № 97132 та ін.

Аналогічних або подібних досліджень автору у вітчизняній та іноземній літературі знайти не вдалось, а у зв'язку з тим, що, не дивлячись на близькі тематичні дослідження автора, проблема виведення формули складових української правової ідіоми досі не була розв'язана, завданням статті є окреслення *теоретичної формули складових української правової ідіоми, їх уточнення, практичне заповнення теоретичної формули відповідними відсотками пропорційної національно-ментальної щільності різноментальних складових української правової ідіоми як головної структурної одиниці, головного структурного елемента (або структурної правової ідеї) статичного змісту різноджерельної української правової свідомості, використовуючи авторські дослідження, серед них активно тематичні [1-6]. Нагадаємо, що під правовою ідіомою розуміємо парадигмальний комплекс суцільної ідейно-світоглядної моделі різноджерельних структурно-системних елементів, домінант і детермінант українського правового світогляду як середовища правової культури, що формується, корелюється та здійснюється у різних конкретно-історичних циклах соціальної активності україноментальної правової свідомості, утворюючої спадкоємність останньої як робочу функцію державно-правової ідеї, законодавчо реалізованої в актах державно-правової свідомості як правових нормах законів [5].*

Серед величезної кількості активних різновидів моделювання найбільш широкий клас утворюють методи комбінаторно-математичного моделювання. В нашому

контексті будемо використовувати авторську історіософську технологічну модель картографічно-комбінаторного сканування просторової конфігурації історичних (правових) станів (форм) української правової свідомості - площ різноментальних давніх державно-територіальних утворень за їх умовними політичними (егнічними, географічними та ін.) кордонами, що функціонували на сучасній державній території України - як змісту оптимальної моделі посттоталітарної теорії управління.

Сутність цієї моделі буде полягати у тому, що ми, користуючись різними чинними, науково рецензованими історичними картами України, починаючи від глибокої давнини до нашого сьогодення, будемо єдиномасштабно накладати історико-географічну карту сучасної України на різні, приведені у єдине мірило, історичні карти України, з відповідними географічними, політичними, етнографічними та іншими хвильоподібними кордонами давньої України, різноментальних державних утворень і держав, які існували раніше на території сучасної України та залишили в українській правовій свідомості відповідні ментальні архетипи, що викорінювати дуже важко. Ці іншоукраїноментальні правові ментальності за всю світову історію становлення української держави і державності були динамічно рухомими, презентували активні, високі цикли (хвилі, рівні) конкретно-історичної соціальної активності правової свідомості, створюючи відповідну різноджерельну конкретно-історичну спадкоємність правової свідомості, за проведеними дослідженнями, хвильоподібно, не презентували *традиційно єдиноментально важкостохастичні* зовнішні межі асиметрії ментального права первинних (фізичних осіб) суб'єктів правової свідомості та ідеологічних прав вторинних суб'єктів (юридичних осіб) правової свідомості - ідентифікатори водночас опозиції ментальних та ідеологічних прав первинних і вторинних суб'єктів правової свідомості. Ці зовнішні межі за певних конкретно-історичних часо-просторів презентували навпаки, ментально антагоністичні, конкуруючі різноджерельні, конкретно-історичні динаміки ідеологічної трансформації української правової свідомості у напрямку, відповідному конкретним умовам історичної іншоментальної щільності правової системи, традиції та ідіоми. Ураховуючи різноментальну природну базу історико-еволюційного формування української правової ідіоми як різноджерельної, важливим є модельне виявлення національно-ментального складу сучасної правової ідіоми України, яка традиційно тривалочасово зберігає своє різноментальне як різноджерельне походження, що функціонально утруднює сучасне формування єдиноментальної - україноментальної правової ідіоми як структурно-підсистеми ідіоми національної. Справа полягає у тому, що нові посттоталітарні суспільства як нетрадиційні, мають стійку перспективу стати звичайними традиційними, громадянськими суспільствами як субстратами справжніх правових держав, в яких домінує корінна ментальність як ментальність корінної нації, визначаючої національні інтереси, націона-

льні перспективи як пріоритетні серед усіх інших. Українська правова ментальність, що сформувалась з давня, маючи своїм соціальним субстратом різноментальне суспільство як маргінальний соціальний субстрат українотериторіальних державностей, відповідно процесуально оформилось як девіантна правова свідомість з перманентним домінуванням того правового світогляду, який формував ідеологічну, іншоукраїноментальну форму української правової свідомості за зразками тих чи інших державно-правових ментальностей, що існували раніше, конкретно-історично на території сучасної України. Внаслідок цього українська правова традиція стала ментально гетерогенною, принципово різноджерельною, слабкою, з низькою українською ментальною щільністю, різнопропорційноментальними складовими, яка *не змогла історично сформувати власну стійку спадкоємність як стійку функцію україноментально структурованої української правової свідомості*.

Для початку технологічного моделювання картографічно-комбінаторного сканування просторової конфігурації історичних (правових) форм української правової свідомості як оптимальних змістів моделі посттоталітарної теорії управління, ідентифікуємо ті історичні карти України, які ми будемо використовувати у роботі.

Для картографічного сканування будемо використовувати:

1 версія. Історичний атлас. Україна. 5 клас. Рекомендовано науково-методичною комісією з історії Міністерства освіти України /Рец.: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України. -Київ: Вид-во "Мапа", 2000. -40 с.

Розподіляємо історію формування української правової свідомості за звісними конкретно-історичними етапами формування української державності та держави як конкретно-історичними циклами становлення соціальної активності спадкоємності правової свідомості. У різних відповідних мірилах, за допомогою видозміненого до тих чи інших мірил картографічного зображення історичних карт-атласів формування Української державності, держави у минулому, накладенням на кожну відповідну сторінку атласу, нанесеної на кальку, сучасної карти України, з точно відповідним атласному мірилом сучасної карти України, з нанесеною олівцем мережею накреслених на відстані 1 см, паралельно одна до одної у горизонтальній площині, з відповідною мережею аналогічно перпендикулярно накреслених на такій же відстані у вертикальній площині ліній, - будемо здійснювати картографічне сканування тих чи інших площ різноментальних польових конфігурацій правових свідомостей, що мали характер хвиль, окреслених умовними політичними, географічними та іншими кордонами різнонаціональних державних утворень та держав, що панували раніше на сучасній території України.

Другою операцією є операція нанесення олівцем на ті чи інші історичні карти-атласи України відповідних сучасних географічних кордонів України за контурами об-

рисів кордонів, зображених на кальці сучасної незалежної України. Вважаємо, що національно-ментальний стан української правової ідіоми є досить незмінним, він може буде видозмінений у напрямку формування україноментальної правової ідіоми, але вона повинна розвиватись через правову свідомість, яка початково стане девіантною, згодом звичайною, україноментальноструктурованою, знову ж таки, за тривалих конкретно-історичних часів. Ось тоді, знаючи специфічні ознаки певних, розв'язково пріоритетних, сильних ментальностей інших держав, можна, використовуючи сучасні комп'ютерні технології, соціологічно, методологічно та методично або збільшувати, або зменшувати ті чи інші структурно-системні компоненти (елементи, домінанти, детермінанти, аксіології, перспективи та ін.) певної ментальності, що мають бути у сучасній правовій ментальності або бажаними, або небажаними, впритул до їх чи-то абсолютизації, чи-то викоренення. При цьому можна витримувати доволі високу точність як у відсотках, так й у роках, територіях, чи-то у будь-яких інших мірилах і критеріях.

Ураховуючи, що за різних історичних часів географічні, політичні та інші кордони України були дещо іншими, у зрівнянні зі сучасними ustalеними географічними кордонами України, з різним домінуванням на українській етнічній території тих чи інших держав, правових ментальностей, уявляємо формування правової свідомості хвилеподібними, цикловими, конкретно-історичними, різноментально опосередкованими просторово-часовими, нерівноважними складними станами державно-правових ментальностей, презентованих у картографічних проєкціях тих чи інших конфігурацій різноджерельних правових рефлексій, поступово, тривало часовоісторично, еволюційно знятих у сучасну просторово-часову конфігурацію правосвідомості незалежної України - як *початковий принцип традиційного нелінійного становлення української правової свідомості*. Цей принцип перманентно домінував в історії української правової свідомості як звичайно функціональний, пріоритетний, у маргінально-ролевантних функціях української правової свідомості. Зазначаємо, що за нашим контекстом, на протязі тривалочасового формування специфічних ознак української правової ментальності, можливо, утворились такі доволі специфічні пропорції національно-ментального складу української правової ідіоми, традиції, системи та їх спадкоємності як спадкоємності української вітчизняної етно-традиції (= національної самосвідомості), що можуть не тільки виконувати прогресивні функції сучасного посттоталітарного правового рефлексотворення спадкоємності української національно-правової традиції, але й регресивні, тобто заважати, наприклад, завдяки традиційному перманентному пріоритету різноментальних цінностей у правовій ідіомі України, швидкому затвердженню сучасних активних європейськоцентричних тенденцій українського державотворення й світомоделювання як рідних.

Додамо, що за нашим контекстом, сучасна українська правосвідомість за правовою ідіомою має складну нерів-

новажну системо-структуру, яка за давніх конкретно-історичних часо-просторових детермінант зазнавала значних, тривалодомінантних впливів неукраїноментальних свідомостей, що панували на етнографічній українській території. Така ситуація призвела до ментальної слабкості української правової свідомості, що надає нам можливість теоретико-методологічно ідентифікувати українську правосвідомість як традиційно девіантну, а за часів посттоталітаризму максимально девіантною у синергетичному розвитковому функціональному режимі з загостренням, коли відбувається природне становлення традиційно україноментально структурованої правосвідомості, традиції, ідіоми, але з родимими "білими плямами" її світоглядної дезорієнтації та ідейної маргіналізації. В цілому, історично традиційно склалося, що з глибокої давнини на українську правову ідіому, традицію, культуру, свідомість найважливіший вплив здійснювали європейськоцентричні, азіатськоцентричні правові свідомості, а також окремо російськоментальна правова свідомість. За нашим контекстом, ті правові ментальності, що разом із західними іноземними державами, з заходу України будували західноєвропейську правову культуру, формували європейськоцентричну правову ментальність. Російська держава з боку власних кордонів будувала специфічну російську правову ментальність, формувала російськоцентричну правову ментальність. Ті правові ментальності, що з півдня та південно-східних кордонів сучасної України будували азіатськоправову, мусульманськоподібну правову ментальність, детермінували азіатськоцентричну правову ментальність. Ураховуючи також те, що Східна та Південно-Східна Україна тривало-часо-просторово номінально, формально була ментально залежна від різних азіатськоцентричних ментальностей кочових народностей і народів, можна думати про значну початкову пріоритетну домінанту азіатськоцентричної правової ментальності в історичній українській правовій свідомості, ідіомі, спадкоємності, загалом в українській етнотрадиції (= національної самосвідомості). Європейськоцентричну правову ментальність позначаємо - Є, азіатськоцентричну - А, російськоцентричну - Р, україноцентричну - У. Виходить *теоретична формула пропорцій складових історичної національно-ментальної щільності правової ідіоми України*: $E_{\% \text{ ідіоми}} = E_{\%} : A_{\%} : P_{\%} : U_{\%}$ (у формулі ідеальних пропорцій сума цих складових повинна дорівнювати 100 %), яку будемо поступово заповнювати практичним змістом різноджерельної ментальної щільності конкретно-історичних станів правової свідомості за тією чи іншою історичною періодизацією розвитку україноментальної державності на території України у відсотках. Думаємо, що історичну національно-ментальну щільність правової ідіоми можна вимірювати й у інших одиницях, а також з ментально-правовими складовими української правової ідіоми виконувати інші математичні дії, націлені на їх різнофункціональні, різноосновні методологічно-правові зрівняння. Народні рухи, повстання ідентифікуємо як такі соціальні, що презентують високі цикли соці-

льної активності правової свідомості, формуючими стійку, як правило, ментально структуровану у площині національної соціалізації правових рефлексій за законами правових структур-юридичних законів - спадкоємності правової свідомості як підструктуро-підсистеми вітчизняної української етнотрадиції (= національної самосвідомості). Зазначені історичні періоди є своєрідними правовими, конкретно-історичними синергетичними аттракторами, які притягували інші конкретно-історичні часопростори та здійснювали активне ментальне поповнення української правової свідомості, її спадкоємності, ідіоми, традиції, у цілому української етнотрадиції (= національної самосвідомості) національними стійкими різноджерельними елементами правового світогляду, правової ідеї, ідіоми, правової традиції.

За нашим контекстом картографічно-комбінаторного сканування історичного формування української правової свідомості, будемо користуватися звичайними методами аналізу й обробки картографічно-комбінаторної інформації, за зразками соціологічної, як способами перетворення емпіричних даних, які отримані у ході нашого моделювання, у статистичні.

З огляду використання технічних засобів обробки нашої картографічної інформації - використовуємо ручну обробку як елементарну методику машинної, комп'ютерно-технологічної операції. Картографічна інформація як типовий різновид соціологічної інформації,

забезпечується методами статистичного аналізу: кореляційного, регресивного, дисперсійного та факторного, за допомогою яких можна виявити різні зв'язки між стабільними та змінними або проблемними даними дослідження, виявити їх вплив одна на одну та ін. Методика вимірювання площ правових станів різноджерельних державних утворень - ручна. Використовуємо квадратно-гніздовий метод вимірювання площі етнографічних територій давнього україноментального і неукраїноментального населення, зорганізованого у державні утворення та держави, за тими чи іншими версіями, та співвіднесимо з площею сучасної незалежної України у відсотках або інших вимірювальних одиницях. За домінуючою правовою ментальністю можемо визначити основні напрямки ментальних пріоритетів у кожному конкретно-історичному формуванні спадкоємності української правосвідомості як її робочої функції, а звідси, знаючи парадигмальні характеристики тієї чи іншої правової ментальності, технолого-соціологічно змінювати щільність тієї чи іншої правової ментальності як непотрібної, або як такої, що відхиляється від ідеологічно обраної пропорційної щільності національно-ментального складу української правової ідіоми.

Зафіксуємо наші комбінаторно-математичні розрахунки у відповідній таблиці. $E_{\%ад} = C_{\%}:A_{\%}:P_{\%}:Y_{\%}$ - *теоретична формула* національно-ментальної щільності певних історико-правових станів української правової ідіоми

Таблиця – Розрахункові складові національно-ментальної щільності історико-правових станів української правової ідіоми

ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ (конкретно-історичні цикли соціальної активності україноментальної правосвідомості, назва етнічних територій, національностей, етносів. народів, націй, держав. державних утворень, роки)	% до сучасної території України	Історичний час	ПРОПОРЦІЇ $E_{\%ад} = C_{\%}:A_{\%}:P_{\%}:Y_{\%}$
1. (2-3). НАЙДАВНІШЕ МИНУЛЕ УКРАЇНИ. <i>Стоянки первісних людей на території України. V-VII ст.</i> Трипільці - найдавніші землероби. Готи. Гунни. Кіммерійці. Скіфи Слов'яни Сармати	36,4 76,4 23,6-47,9 52,1	IV т. до н.е. - VII ст. н.е.	60:40:0:0 23,6:76,4:0:0 47,9:52,1:0:0 56,2:43,8:0:0
2. (4-5). СХІДНІ СЛОВ'ЯНИ (VIII - перша половина IX ст.) Східні слов'яни Змішане населення (сх. слов'яни та проболгари) Проболгари	53,3 12 34,5	150	59,3:40,5:0:0
3. (6-7). КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА у 862-972 рр. <i>За князів Аскольда, Діра та Олега (862-912 рр.)</i> Західні слов'яни Київська держава Кочові народи <i>За князів Ігоря, Ольги та Святослава (912-972 рр.)</i> Західні слов'яни Київська держава Кочові народи	30 30 40 14,5 40,5 45	50 60	30:40:0:30 14,5:45:0:40,5
4. (8-9). КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА в останній чверті X - середині XII ст. <i>За князів Володимира та Ярослава (980-1054 рр.)</i> Західні слов'яни Київська держава	2 84	74	2:14:0:84

Кочові народи <i>Завершальний етап розвитку Київської держави (до середини XII ст. 1150р.)</i> Західні слов'яни Київська держава Кочові народи	14 1,3 55 43,7	6	1,3:43,7:0:55
5. (9-10). ГАЛИЦЬКО ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА (перша половина XIII ст.-1250 рр.). РУСЬ-УКРАЇНА ЗА ЧАСІВ МОНГОЛО-ТАТАРСЬКОГО ЛИХОЛІТТЯ Західні слов'яни Галицько-Волинське князівство Київське князівство Чернігівське князівство Переяславське князівство Золота Орда (Половці) Території українських земель, що перебували з 1250 по 1500 рр. під впливом азійської правової ментальності	3,1 28,4 11,7 9,1 8,1 39,6 44,4	100	3,1:39,6:0:57,3
6. (12-13). УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ ЛИТВИ ТА ПОЛЬЩІ: <i>Українські землі у складі Великого князівства Литовського (середина XIV - друга половина XV ст.: 1350-1490 рр.)</i> Західні слов'яни Польське-Литовське князівство Дике поле, Кримське ханство, Велика Орда, Дике Поле. <i>Українські землі у складі Речі Посполитої (кінець XV - середина XVII ст.: 1490-1650 рр.)</i> Західні слов'яни Річ Посполита (1569-1634 рр.) Дике поле, Кримське ханство, Велика Орда, Дике Поле. Російська держава	2,7 54 43,3 4,3 51,8 33,5 10,4	140 160	52,4:47,6:0:0 67,8:21,8:10,4:0
7. (14-15). ЗАПОРІЗЬКА СІЧ. <i>Місця розташування Січ (середина XVI - кінець XVIII ст.: 1650-1790 рр.)</i> Західні, південно-західні слов'яни Річ Посполита Запоріжжя Османська Імперія, Кримське ханство Московська держава	2,4 52,7 18 18,9 8	140	52,7:21,3:8:18
8. (16-17). УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА ЗА ГЕТЬМАНА БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО (1648-1657 рр.) Західні, Південно-західні слов'яни Козацька держава Б. Хмельницького Річ Посполита Московська Держава Османська імперія, Кримське ханство	4,5 47 16,7 10,4 21,4	9	17,5:17,1:10,4:47
9. (18-19). НАРОДНІ РУХИ кінця XVI - XVIII ст.: 1590-1790 рр. Козацькі повстання. Козацькі повстання під приводом: К.Косинського (1591-93) С.Наливайка (1594-96) Західні, Південно-західні слов'яни Етнічна українська територія Московська держава Османська імперія, Кримське ханство Гайдамацькі повстання. Рух опришків. Сер XVIII ст. О.Довбуш (1745) Гайдамацький Рух Коліївщина (1768) Західні, Південно-західні слов'яни Етнічна українська територія Московська держава Османська імперія, Кримське ханство	3,4 59,6 16,7 20,3 5,9 34,7 39,3 20,1	200	59,6:23,7:16,7:0 повстань: у % до площ 0:0:59,6 % к зайнятим територіям: К.Кос.: 12,3 С.Нал.: 8,2 38:22,7:39,3:0 повстань: у % до площ 0:0:39,3:34,7 % к зайнятим територіям: О.Довб.: 1,92 Гайд. рух: 27,7 Коліївщина: 7
10. (20-21). УКРАЇНА у другій половині XVII ст. <i>Україна за гетьмана І. Виговського (1657-1659 рр.)</i> Західні, Південно-західні слов'яни Україна за гетьмана І.Виговського Річ Посполита Московська Держава Османська імперія, Кримське ханство Територія повстань під приводом М.Пушкаря, Я.Барабаша (1658 рр.) <i>Україна за гетьмана П. Дорошенка (1665-1676 рр.)</i>	6,8 46,5 15 8,7 23 3,6	2 11	15:29,8:8,7:46,5 15,4:28,1:10,6:44,4

Західні, Південно-західні слов'яни Україна за гетьмана П.Дорошенка Річ Посполита Московська Держава Османська імперія, Кримське ханство <i>Україна за Андрусівським договором 1667 р. (нашарування різних ментальностей)</i>	5,3 43,4 19 9,6 22,7		40,3:24,5:33,7:0
Західні, Південно-західні слов'яни Україна за гетьмана П.Дорошенка Річ Посполита Московська Держава Османська імперія, Кримське ханство	5,3 14,2 43,8 39,8 26,3		
11. (22-23). УКРАЇНА У XVIII ст. <i>Україна за гетьмана І. Мазепи (1687-1709 рр.)</i> Західні, Південно-західні слов'яни Україна за гетьмана І.Мазепи (1687-1709 рр.) Річ Посполита Московська Держава Османська імперія, Кримське ханство Територія козацького повстання під проводом С.Палія (1702-1703 рр.) <i>Гетьманська держава К. Розумовського (1750-1764 рр.)</i> . Ліквідація царизмом козацького устрою України (1765-1782 рр.) Україна за гетьмана К. Розумовського (1750-1764 рр.) Річ Посполита Московська Держава Османська імперія, Кримське ханство	5,7(20,9-35,4) 27,8 15,2(29,7) 15,7(40) 35,6 11 28 38,6 10,9 22,5	22 14-32	1,2:28,2:22,3:27,8 38,6:22,5:10,9:28
12. (26-27). УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ ПІД ВЛАДОЮ ДВОХ ІМПЕРІЙ (кінець XVIII – XIX ст.: 1790-1900 рр.) <i>Територіальний перерозподіл земель наприкінці XVIII ст.: До 1772 р.: Австрійської імперії: Російська Імперія: Османська Імперія: Після 1772 р.: 1772-1995 рр. Австрійської імперії: Російська Імперія: Османська Імперія: Українські землі у другій половині XIX ст.: 1850-1900 рр. Австрійської імперії: Російська Імперія: Османська імперія</i>	3,6 39,2 16,3 12,7 83 4,3 9,7 87,9 2,4	110 50	51,1:19,4:39,2:0 12,7:6,6:93,5:0 9,7:2,4:87,9:0
13. (30-31). УКРАЇНА, ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОСТІ (1917-1920 рр.): ЗУЕР (Західної орієнтації) Бессарабія (Румунія) Самостійна Україна Російська Імперія Державні утворення: Крим	12,7 2,6 76,9 2,6 5,2	3	12,7:7,8:2,6:76,9
14. (32-33). УКРАЇНА МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ <i>Україна у 1920-ті - 30-ті рр.: 1920-1938 рр.</i> Польща: Чехословаччина: Румунія: РРФСР Угорщина УРСР Бессарабія: <i>Україна у 1939-1940 рр.</i> Польща: Чехословаччина: (Кап. Україна) РРФСР УРСР Бессарабія Буковина	13,3 2 3 4 0,7 74,6 2,4 13,3 2,7 4 74,6 2,4 3	18 1	19:2,4:4:74,6 2,7:0:4:93,3
15. (34-35). УКРАЇНА І ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА. РУХ ОПОРУ. <i>Наступ німецьких військ (червень 1941 р. - липень 1942 р.). Угорщина: Території, що їх зайняли німецькі війська до: липня 1941: вересня 1941</i>	2,4 19,1		100:0:0:0

липня 1941	19,1		
вересня 1941	75,1		
липня 1942.	97,6		
<i>Наступ радянських військ (1943-1944 рр.).</i>			
Територія, що її визволили радянські війська до:			0:0:50:50
березня 1943:	6,8		
вересня 1943:	30,8		
грудня 1943:	87,7		
жовтня 1944:	100		
Україна (1945-1996 рр.)			0:0:50:50
16. (36-37). УКРАЇНА НЕЗАЛЕЖНА Україна серед європейських країн (з 1996 р.)			0:0:0:100

Вважаємо, що до початку 2-ї Світової війни відбулось, в основному, формування етнічної державності України як державно-правової ментальності, про подальший статус якої ми зараз не можемо без серйозних підходів і досліджень говорити, тому й не використовуємо у нашому дослідженні картографічні дані після 1940 року.

Таким чином, національно-ментальний склад української правової ідіоми (у %) розміщуємо у нашу модель теоретичної формули, виводимо середній відсоток за стабільними даними. У нашому контексті ми уникнули проблемних змінних даних, значно скорегували початковий, з великими похибками (до 30 %) картографічний статус деяких проблемних правових ментальностей тих чи інших державностей та держав, що раніше панували на території сучасної української держави.

Маємо:

$E_{(сума за функц. іст. пер-ми \text{Є}\%, \text{А}\%, \text{Р}\%, \text{У}\%)} = 30\% : 52\% : 23,42\% : 14,89\% : 26,78\%$.

У повних одиницях:

$E_{(сума за функц. іст. пер-ми \text{Є}\%, \text{А}\%, \text{Р}\%, \text{У}\%)} = 31\% : 23\% : 15\% : 27\%$

Сума цих складових - 96 %. Таким чином, маємо першу формулу пропорцій складових української правової ідіоми як початкових методологічних коефіцієнтів можливих кореляцій змісту актуальної моделі сучасної теорії управління: $E=31:23:15:27$

Маємо статичний сучасний реальний зміст історично сформованих середньоарифметичних відсотків національно-ментальних складових української правової ідіоми: $\text{Є}=31\%$, $\text{А}=23$, $\text{Р}=15$, $\text{У}=27$.

Тобто, головний національний структурний елемент різноджерельної української правової ідіоми - україноментальноцентрична складова - національно сформований лише умовно на 27 необхідних у ментально стійкому плані відсотків зі 100 % достатніх (у ідеальному варіанті). Це свідчить про ментальну слабкість та схильність до її ідеологічного поповнення або пріоритет законодавчих ініціатив над правовими. Вважаємо, що національно-ментальний стан української правової ідіоми є досить незмінним, він може буде видозмінений у напрямку формування доміантної україноментальної правової ідіоми, але, знову ж таки, за тривалих конкретно-історичних часів. Зараз вона ментально видозмінюється у напрямку

збільшення україноцентричної щільності правової ідіоми, у зв'язку з чим сучасна девіантна українська правосвідомість зазнає максимальних, європейськоцентричних світоглядних девіацій, стаючись максимально девіантноукраїноментальноцентричною. Ось тоді, знаючи специфічні ознаки певних, розвитково пріоритетних ментальностей, за тих чи інших конкретно-історичних часів, що, як правило, раніше, у зв'язку з різними неукраїноментальними міцними правовими традиціями, вільно домінували на вітчизняних етнографічних територіях історичної України разом з домінуванням неукраїноментальних державностей та держав, можна, використовуючи сучасні комп'ютерні технології, соціологічно, методологічно та методично або збільшувати, або зменшувати ті чи інші структурно-системні компоненти (елементи, доміанти, детермінанти, аксіології, перспективи та ін.) певної ментальності.

Таке контекстуальне завдання можливо вирішити комплексно тільки різними науками, у площині міждисциплінарного аналізу і синтезу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрієнко Ю.М. Перспективи ентропії девіантної правосвідомості // Перспективи. -2002. -№ 4. /Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського, 2003. -С.53-60.
2. Дмитрієнко Ю.М. Посттоталітарна опозиція права і закону: світоглядна інтервенція принципу лінійного розвитку правової свідомості // Держава і право: Зб. наук. пр. -2003. -Вип.20. -С.39-45.
3. Дмитрієнко Ю.М. Девіантна правосвідомість: концептно-корелятивна динаміка // Правова держава: Щорічник наук. пр. -2003. -Вип.14. -С.95-101.
4. Дмитрієнко Ю.М. Актуальні проблеми та перспективи посттоталітарної української правосвідомості // Держава і право: Зб. наук. пр. -2003. -Вип.21. -С.24-32.
5. Дмитрієнко Ю.М. Маргінальна правова норма як акт девіантної правосвідомості // Держава і право: Зб. наук. пр. -2002. -Вип.18. -С.12-17.
6. Дмитрієнко Ю.М. Прямі та сховані синергетичні ефекти позитивної індетермінації девіантної правосвідомості // Право і безпека. -2003. -Т.2. -№ 4. -С.34-39.

Надійшла до редколегії 05.03.2004

ДМИТРИСНКО Ю.М. ПРЯМЫЕ ЭФФЕКТЫ ДЕВИАНТНОЙ ПРАВОСОЗНАНИЯ: ПЕРВАЯ ФОРМУЛА УКРАИНСКОЙ ПРАВОВОЙ ИДИОМЫ

Предлагается первая формула разноментальных составных украинской правовой идиомы как возможных начальных методологических коэффициентов корреляции содержания актуальной модели современной теории управления - следствия прямых синергетических эффектов посттоталитарного девиантного правосознания.

DMITRIENKO JU.M. DIRECT EFFECTS DEVIANT OF SENSE OF JUSTICE: THE FIRST FORMULA OF THE UKRAINIAN LEGAL IDIOM

The first formula of different mental compound the Ukrainian legal idiom as possible initial methodological factors of correlation of the maintenance of actual model of the modern theory of management - investigations direct synergetic effects posttotalitarian deviant sense of justice is offered.

Л.О. КОРЧЕВНА

канд. юрид. наук, доц.

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

УДК 340.130

ОСНОВНИ ПОНЯТТЯ ПРАВА У ПОЗИТИВІЗМІ: КРИТИЧНИЙ ДОСВІД

Розкривається природа юридичного позитивізму як гетерогенної теорії.

Сьогодні загальновизнаною є думка про те, що здобувши політичну незалежність, ми отримали у спадок тоталітарну концепцію права, назва якої юридичний позитивізм. В зв'язку з цим виникає нагальна потреба з'ясувати сутність цієї теорії, виявити гносеологічні і буттєві чинники, що обумовили її виникнення, функціонування і вплив на практичну юриспруденцію. В сучасній українській юридичній літературі, на відміну від західної, відсутні фундаментальні критичні дослідження концепції юридичного позитивізму [1-3]. Більше того, проблема права зазвичай опрацьовується на підґрунті того ж позитивізму.

Завдання цієї статті полягає в тому, щоб дослідити теорію і практику юридичного позитивізму.

Юридичний позитивізм не є гомогенною теорією, а складається з великої групи державно-правових поглядів. Насамперед, розрізняють п'ять форм його існування: 1) позитивізм як етико-правовий релятивізм; 2) позитивізм як критика природного права; 3) позитивізм як теорія чистого автономного правознавства; 4) теоретико-правовий позитивізм і 5) позитивізм як соціально-історична теорія сучасності [4, с.19]. Систематично класифікувати і конкретизувати правові вчення допомагає трьохмірна дефініція права. Так, наївний чи радикальний позитивізм, з яким ми зустрічаємося, наприклад, в теорії імперативів, визнає лише перший вимір - волю і владу; пом'якшений варіант позитивізму, представлений, скажімо Г. Кельзенном, пов'язує владу з моментом повноважень; нарешті, залиш-

ковий позитивізм акцентує увагу на моменті визнання, але витлумачує його, як це має місце у Харта, суто емпірично.

Ранній теоретико-правовий позитивізм, представлений так званою теорією наказів чи імперативів, тлумачить право як накази вищої влади, яка вдається до погроз і залякування з метою схилити людей до виконання їх. "Право є наказом суверена" говорять прибічники теорії імперативів (Гоббс, Бентам, Остін). Позбавлена згоди громадян і взагалі будь-якого вповноваження, теорія імперативів замикається в собі, стає за своїм змістом і характером теоретико-правовим волюнтаризмом.

Щодо поставленої теорією імперативів завдання - дати строге поняття права, тут вона зазнає очевидних складностей. Вони розпочинаються вже з затвердження наказної форми правової волі, другий і третій вимір права, взагалі, не беруться до уваги. Правова воля справді має характер наказу, про що свідчать конкретні правові вимоги, що висувуються чиновниками-виконавцями (збирачі податків, судові виконавці тощо). Однак, в багатьох інших сферах і аспектах наказова форма не придатна [4, с.85]. Існує і інша складність, а саме: наказ завжди спрямований на інших, тоді як правове зобов'язання поширюється і на того, від кого воно виходить. З цього приводу відомий американський критик позитивізму Лон Фуллер нотував: "Позитивіст-аналітик розглядає право як односторонню проекцію влади, що походить з якогось легалізованого джерела й нав'язує себе громадянинові. Він не вважає